

ANALIZA UDŽBENIKA *ENGLISH FILE (INTERMEDIATE)*: INTERKULTURNI KRITERIJUM¹

APSTRAKT: Savremeni društveni tokovi neretko iziskuju međunarodnu komunikaciju različitih društvenih grupa, te podučavanje interkulturene kompetencije treba započeti od najranijeg životnog doba. Udžbenik kao primarno nastavno sredstvo za podučavanje stranog jezika treba biti strukturiran tako da kod obučavane populacije, osim jezičke kompetencije, razvija i interkulturnu sposobnost. Primenom Braunovog (2000) sociolingvističkog kriterijuma i Sobkovjakove (2015) skale od deset tipova zadataka u radu sprovodimo procenu jednog takvog ilustrativnog eksponenta – udžbenika *English File: Intermediate Student's Book* (2013) – koji se u školama u našoj zemlji koristi za postizanje B2 nivoa jezičke performanse. Primenom kvantitativne metode nastojimo utvrditi udeo prisutnosti različitih kulturoloških elemenata, kao i činjenicu da li način njihovog prezentovanja u datom udžbeniku može dovesti do razvoja interkulturene kompetencije. Rezultati istraživanja pokazali su da odabrana publikacija obiluje kulturološkim sadržajem, ali da on ne doprinosi razvoju interkulturene kompetencije zbog površinske predstavljenosti u datom udžbeniku.

Ključne reči: engleski kao strani jezik, *English File*, B2 jezički nivo, komunikativna kompetencija, interkulturna kompetencija.

TEXTBOOK ANALYSIS OF *ENGLISH FILE (INTERMEDIATE)*: THE INTERCULTURAL CRITERION

ABSTRACT: Contemporary social trends often require international communication among different social groups, so teaching intercultural competence should start from the earliest age of life. The textbook, as the primary teaching tool for teaching a foreign language, should be structured in such a way that, in addition to language competence, the population being taught also develops intercultural ability. In our paper, by applying Brown's (2000)

¹ Istraživanje sprovedeno u radu finansiralo je Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije (Ugovor o realizaciji i finansiranju naučnoistraživačkog rada NIO u 2022. godini broj 451-03-68/2022-14/ 200198).

sociolinguistic criterion and Sobkowiak's (2015) ten exercise types, we evaluate one such illustrative exponent – the textbook *English File: Intermediate Student's Book* (2013) – which is used in Serbian schools to achieve the B2 level of language performance. By applying the quantitative method, we endeavor to determine the share of different cultural elements and whether the way they are presented in a given textbook can lead to the development of intercultural competence. The results of the research showed that the selected publication is rich in superficially presented cultural content. Therefore, we can conclude that the selected material does not contribute to the development of intercultural competence.

Key words: English as a Foreign Language, *English File*, B2 language level, communicative competence, intercultural competence.

1. ENGESKI KAO STRANI JEZIK

Engleski jezik je, posredstvom globalizacije i digitalne revolucije, dominantnih varijabli savremenog društva, dobio status *lingua franca* jezika, te je, shodno tome, dodatna pažnja usmerena na njegovo podučavanje. Među lingvistima se javila tendencija ka razgraničavanju engleskih maternjih govornika i učenika kojima engleski ne predstavlja prvi jezik. Dokaz o pomenutoj diferencijaciji jesu i akronimi koji predstavljaju neizostavan deo primenjenolingvističke literature: *TEFL* (engl. *Teaching English as a Foreign Language*), *TESL* (engl. *Teaching English as a Second Language*) i *TESOL* (engl. *Teaching English to Speakers of Other Languages*). Sara Vitol (Sarah Witol)² diferencira navedene termine, navodeći da *TESOL* predstavlja opštiji pojam koji obuhvata konkretne oblasti interesovanja – *TEFL* i *TESL*. Prema autorkinim rečima, *TEFL* predstavlja tip podučavanja engleskog jezika u zemljama u kojima nije maternji ili *lingua franca* jezik, dok *TESL* podrazumeva programe edukacije u zemljama unutrašnjeg kruga. Kuk (Cook 2003: 26) ističe da su i maternji³ i nematernji govornici uključeni u ovakav tip nastave, uz primenu različitih pristupa u podučavanju engleskog jezika. Analizom karakteristika ovoga jezika nastali su različiti pristupi i tehnike u njegovom podučavanju (Milenković 2016: 23). Strevens (Strevens 1977: 5), ipak, ističe da ne postoji „najbolji” metod za jezičko podučavanje:

² Pojašnjenje je dostupno na sledećem linku: <http://tesol.wdw.utoronto.ca/tefl-tesl-and-tesol-whats-the-difference/> (Pristupljeno 22. 6. 2022).

³ Kako je engleski jezik zadobio globalnu rasprostranjenost, iznedrila se diskusija o maternjim govornicima ovog jezika. Kuk (Cook 2003: 26) navodi tri tipa maternjih govornika: 1) ljudi koji su stekli jezik prirodnim putem, kombinacijom izloženosti i talenta, 2) ljudi koji imaju ekspertizu, tj. svest o ispravnosti ili nenormativnosti određene jezičke strukture i 3) ljudi koji pokazuju lojalnost određenoj jezičkoj zajednici.

„[...] složene okolnosti nastave i učenja jezika – sa različitim tipovima učenika, nastavnika, svrhama i ciljevima, pristupima, metodama i materijalima, tehnikama u učionici i očekivanim postignućima – čine nezamislivim da jedna metoda može postići optimalan uspeh u svim okolnostima⁴”.

Sledstveno gorenavedenom opisu, primenjeni lingvisti težili su ka konstruisanju pristupa koji pokazuje delotvorne rezultate u učionici. Selse-Mersija (Celce-Murcia 2001: 6–8) navodi sledeću progresiju u njihovom razvoju: 1) gramatičko-prevodni pristup, 2) direktni pristup, 3) pristup usmeren na veštinu čitanja, 4) govorno-situacioni pristup, 5) audio-lingvalni pristup, 6) kognitivni pristup, 7) afektivno-humanistički pristup, 8) pristup zasnovan na razumevanju jezičkog materijala i 9) komunikativni pristup. Svaki od navedenih pristupa stipulira svoje ciljeve u nastavi engleskog jezika. Poređenjem dve polarne tačke na metodičkom kontinuumu – gramatičko-prevodni pristup i komunikativni pristup – uvideli smo da se težište sa gramatičkih i vokabularskih veština pomerilo ka konverzacionoj delatnosti i korišćenju jezika u realnim, autentičnim kontekstima. U narednom pododeljku fokusiraćemo se na konverzacionu delatnost i usredsredićemo se na komunikativnu i interkulturalnu kompetenciju.

1.1. Komunikativna kompetencija: interkulturalnost kao potkategorija

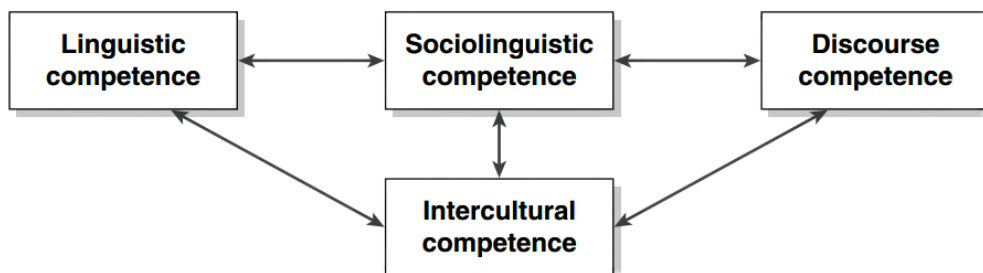
Tokom druge polovine dvadesetog veka američki lingvista Del Hajmz (Dell Hymes) u lingvističku literaturu uvodi pojam *komunikativna kompetencija* (engl. *communicative competence*), čiji nastanak predstavlja rezultat konvergentnih nalaza dvaju dominantnih škola učenja: transformacione gramatike i etnografije komunikacije (Gazden 2011: 364). Hajmz se nadovezuje na dihotomiju Noama Čomskog *jezička sposobnost* (engl. *linguistic competence*) naspram *jezičke delatnosti* (engl. *linguistic performance*), uključivši lingvističku, odnosno gramatičku kompetenciju kao jednu od kategorija sveobuhvatne komunikativne kompetencije, koja predstavlja amalgam znanja o govorenju u određenoj situaciji između konkretnih sagovornika i zarad postizanja unapred utvrđenog cilja (Hymes 1972: 281).

Komunikativnu kompetenciju čine četiri sastavne komponente: 1) lingvistička kompetencija, 2) diskursna kompetencija, 3) sociolingvistička kompetencija i 4) strateška kompetencija (Milenković 2016: 118). Sledstveno tome, uviđamo da komunikativno kompetentan govornik treba da poseduje sledeća znanja: 1) poznavanje gramatičkih pravila svih jezičkih nivoa (lingvistička

⁴ Svi citati sadržani u radu predstavljaju autorski prevod.

kompetencija), 2) sposobnost da koherentno i kohezivno modeluje svoj govor i pisanje (diskursna kompetencija), 3) poznavanje društvenog konteksta koji propisuje adekvatnu upotrebu jezika (sociolingvistička kompetencija) i 4) korišćenje metadiskursnih markera (pisanje) ili govornih strategija (parafraza, okolišanje, ponavljanje, itd.) kako bi se premostio jaz tokom komunikacije (strateška kompetencija).

Polazeći od navedene klasifikacije, Bajram (Byram 1977: 73) ispituje pojam interkulturene kompetencije, odnosno sposobnost poimanja različitih kultura, koja se ogleda u kontekstualno primerenoj verbalnoj i neverbalnoj komunikaciji. Pomenuti autor interkulturenu kompetenciju posmatra kao složeni fenomen strukturiran od triju komponenti komunikativne kompetencije:

Ilustracija 1. Komponente interkulturene kompetencije (Byram 1997: 73)

Na osnovu priložene ilustracije uviđamo da Bajram pojam interkulturene kompetencije gotovo izjednačava sa komunikativnom kompetencijom, ne uključujući stratešku komponentu u sadržaj interkulturene kompetencije. Sledstveno tome, može se zaključiti da interkultureno kompetentan govornik mora ujedno biti i komunikativno kompetentan, ali da je dopustivo nepoznavanje strategija za sprečavanje komunikacijskog jaza, koji može nastati zbog različitih faktora (npr. nedovoljno poznavanje jezika, manjak koncentracije, itd.). Interkulturena kompetencija može da se razvija na različite načine – jedan od njih je kroz nastavu stranog jezika, čiji je glavni oslonac udžbenik, o čemu će više reči biti u narednom odeljku.

2. UDŽBENIK KAO NASTAVNI MATERIJAL: KRITERIJUMI ZA ODABIR UDŽBENIKA

Svaki nastavnik ima zadatak da, pomoću širokog spektra kontrolisanih i slobodnih aktivnosti, pomogne svojim učenicima u razvijanju njihove interkulturalne kompetencije. Dati cilj ostvariv je primenom raznolikog nastavnog materijala koji prvenstveno uključuje odabrani udžbenik (Ahmed 2016: 57). Duma (Dumas 2006: 1) ističe da publikacija koju nastavnik koristi znatno utiče na način prenošenja nastavnog sadržaja, te je, shodno tome, kvalitetan materijal potreban (i neophodan) kako bi predavač načinio delotvorne izbore tokom predavanja određene nastavne jedinice. Brojne studije (Brown 2000; Byrd 2001; Cunningsworth 1995; Daoud and Celce-Murcia 1979; Fukkink 2010; Haycraft 1986; Littlejohn 2011; Mukundan and Nimehchisalem 2012) govore o kriterijumima koje određena publikacija mora ostvariti kako bi učenikova performansa zadovoljila propisani jezički nivo. Kako u našem istraživanju ispitujemo interkulturalni kriterijum, u nastavku rada tabelarno prikazujemo komponente koje se odnose na ovaj aspekt udžbenika:

Studija	Opis kriterijuma
Brown (2000)	Sociolingvistički faktori: a. varijeteti engleskog jezika – američki engleski, britanski engleski, dijalekti ili međunarodni varijeteti; b. kulturološki sadržaj (Da li postoji kulturološka pristrasnost?).
Byrd (2001)	Sadržaj je razumljiv i kulturno primeren.
Cunningsworth (1995)	Da li će Vaši učenici moći da se poistovete sa društvenim i kulturnim kontekstima predstavljenim u udžbeniku?
Daoud and Celce-Murcia (1979)	/
Fukkink (2010)	/
Haycraft (1986)	Da li u knjizi postoji previše kulturnih i političkih barijera?
Littlejohn (2011)	Tematika i fokus tematike.
Mukundan and Nimehchisalem (2012)	Uzima se u obzir kulturna osetljivost.

Tabela 1. Interkulturalni kriterijum

Na osnovu tabelarnog prikaza (Tabela 1) uočavamo da 75% studija obrađuje interkulturalni kriterijum. Iako pomenuti fenomen jeste jedna od najvažnijih tema u savremenoj nastavi, interkulturalnost u obrazovanju ne predstavlja pojavu

novijeg datuma. Početkom sedamnaestog veka češki pedagog Jan Amos Komenski zagovara stvaranje pansofijskog univerziteta na kojem bi se uvažavali različiti pogledi o diskutovanim temama sa ciljem međusobnog razumevanja među kulturološki heterogenim učenicima (Cushner, Mahon 2009: 305). Data razmatranja prisutna su i u savremenim proučavanjima interkulture komunikacije (*Ibid.*, 305). Bajram i Zarate (Byram, Zarate 1994) uvode termin interkulturelne govornik (Byram 2009: 322), definišući tipove znanja potrebnih za razvijanje interkulturelne kompetencije (v. Odeljak 1.1.). Benet (Bennett 2009: 123) ističe da je zadatak nastavnika da priprema učenike za adekvatnu konverzionu delatnost koja podrazumeva razumevanje drugačijeg društvenog koda. King i Bakster Magolda (King, Baxter Magolda 2005: 571) podržavaju ovu tvrdnju, navodeći:

„U vremenima povećane globalne međuzavisnosti, stvaranje interkulturelno kompetentnih građana, koji mogu donositi informisane i etičke odluke kada se suoče sa problemima koji uključuju različite perspektive, gorući je obrazovni prioritet”.

Pošto udžbenik predstavlja jedan od najvažnijih nastavnih materijala u učionici, očekuje se da njegova struktura i sadržaj omogućavaju razvoj interkulturelne kompetencije kod učenika. Ipak, Sobkovjak (Sobkowiak 2015: 795–796) dolazi do oprečnih rezultata, navodeći da su šanse za razvoj interkulturelne kompetencije pomoću udžbenika zaista male, jer „se interkulturalnost ne može poistovetiti sa predstavljanjem mnogih kultura, već predstavlja „aktivno učešće učenika u istraživanju, analizi i poređenju kultura kako bi mogli da nauče o sistemu vrednosti drugih ljudi”. Uzevši u obzir pomenute zaključke o razvoju interkulturalnosti pomoću udžbenika, u narednom odeljku ćemo predstaviti metodologiju našeg istraživanja.

3. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Predmet rada jeste analiza udžbenika *English File: Intermediate Student's Book* (2013). Metodološka aparatura koju ćemo najpre primeniti tokom analitičkog postupka jeste Braunov (Brown 2000: 142) kriterijum za sociolingvističke faktore. Henri Daglas Braun u svojoj monografiji *Teaching by Principles* (2000) navodi dvanaest kriterijuma za evaluaciju udžbenika. Kako predmet našeg rada predstavlja interkulturelne kriterijum, u radu se usredsređujemo na potonju maksimu devetog kriterijuma, koji je naveden u Tabeli 1. Dodatno, analitički postupak sadržaće i implementaciju Sobkovjakove (Sobkowiak 2015: 797) klasifikacije od deset zadataka potrebnih za razvoj interkulturelne kompetencije. Cilj ovoga rada je dvojak: 1) najpre želimo da utvrdimo udeo prisutnosti kulturoloških elemenata u odabranoj

publikaciji i 2) potom želimo da ispitamo da li način prezentovanja datih elemenata dovodi do razvoja interkulturene kompetencije učenika. Koristeći kvantitativnu metodu, polazimo od sledećih hipoteza:

- 1) U odabranoj publikaciji anglofoni elementi kulture pokazuju primat u odnosu na ostale kulturološke elemente.
- 2) U udžbeniku nećemo pronaći maternju kulturu učenika.
- 3) Dati udžbenik nije dovoljan izvor za razvoj interkulturene kompetencije.

Iznevši osnovne postavke našeg istraživanja, u narednoj celini ćemo najpre predstaviti postupak prikazivanja dobijenih rezultata, nakon kojeg će uslediti analitički postupak podeljen na dve celine: 1) udeo prisutnosti kulturoloških elemenata i 2) interkulturalnost udžbenika *English File*.

4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Data celina sastoji se od dva pododeljka, strukturirana u skladu sa ciljevima našeg istraživanja. U prvom pododeljku dajemo tabelarni prikaz rezultata našeg istraživanja o kulturološkom sadržaju udžbenika *English File: Intermediate Student's Book*. Elemente kulture možemo, prema klasifikaciji Radmile Suzić (Suzić 2021), razvrstati u tri kategorije: anglofona kultura, međunarodna kultura i domaća (lokalna) kultura. Nakon date diferencijacije, kvantitativnom metodom nastojimo da utvrdimo procenat prisutnosti svake pojedinačne kategorije u odabranoj korpusnoj materiji, tako što ćemo priložiti dva tabelarna prikaza. Prva tabela prikazuje udeo prisutnosti triju kultura, dok se druga tabela usredsređuje na međunarodnu kulturu i inventar njenih potkategorija iskazan u procentima. U drugom pododeljku prezentujemo tabelarni prikaz o razvoju interkulturalnosti pomoću udžbenika, prateći Sobkovjakovu skalu od deset zadataka. Nakon prikaza rezultata, uslediće i kvantitativna analiza dobijenih podataka.

4.1. Rezultati analize udžbenika: udeo prisutnosti kulturoloških elemenata

Analizom sadržaja odabrane publikacije izdvojili smo trideset nastavnih jedinica, te je, shodno tome, Tabela 2. podeljena na trideset celina u kojoj su priloženi kulturološki ilustrativni eksponenti:

	Anglofona kultura	Međunarodna kultura	Domaća (lokalna) kultura
1) Mood food	1) učeniku se postavlja pitanje da li je nekada probao englesku hranu; 2) navedeni su elementi anglofone kulture: – Univerzitet Midlseks, – BBC televizija, – Pol Lemford i Teri Čepmen (britanski prvaci u šahu), – Bornmut (grad u Engleskoj).	1) pitanja o omiljenoj međunarodnoj kuhinji; 2) tekst o šefu kuhinje koji je radio u španskim i italijanskim restoranima.	1) pitanja o ponašanju ljudi koji obeduju u restoranima (npr. da li će reći kuvaru šta misle o hrani).
2) Family life	1) tekst o porodici 21. veka u Engleskoj; 2) društvena mreža Fejsbuk (<i>Facebook</i>); 3) priče o detinjstvu romanopisca Tima Lota i novinarkе Sare Li.	/	1) pitanja o tipičnoj porodici u učenikovoј zemlji.
3) PRACTICAL ENGLISH: Episode 1 Meeting the parents	1) tekst o njujorškim novinarima Dženi Zelinski i Robu Vokeru.	/	/
4) Spend or save?	1) tekst pesme <i>Girls&Boys</i> američke grupe <i>Good Charlotte</i> ; 2) američka platforma Ibej (<i>Ebay</i>); 3) tekst o biznismenu Džefu Pirsu koji je osnovao robnu kuću <i>Jeff's</i> .	1) italijanski brend automobila Ferari.	1) pitanja o novcu i pozajmljivanju novca u učenikovoј zemlji.
5) Changing lives	1) pesma <i>Don't stop me now</i> britanskog rok sastava <i>Queen</i> .	1) priča o afričkoј deci iz Ugande i ženi koja je pokrenula dobrotvornu organizaciju <i>Adelante Africa</i> .	1) pitanja o saobraćaju i vozačima u učenikovoј zemlji; 2) diskusija o komičarima u učenikovoј zemlji.

6) REVISE & CHECK 1&2: In the street; Short films <i>Oxfam</i>	/	1) španski slikar Pablo Pikaso, 2) nemački brend automobila Mercedes.	/
7) Race across London	1) tekst o britanskoj emisiji <i>Top Gear</i> , 2) različite engleske znamenitosti (Key Bridge, London City Airport, Dockland Light Railway, river Thames, Wandsworth Bridge, Trafalgar Square, Tower Bridge, Piccadilly).	/	1) diskusija o prevoznim sredstvima u učenikovoј zemlji.
8) Stereotypes – or are they?	1) tekstovi o istraživanjima o stereotipima na engleskim i američkim univerzitetima (University of Arizona, University College London), 2) tekst o Nilu Sinkleru, komandantu britanske vojske.	/	1) pitanja o muškarcima u učenikovoј zemlji koji uzimaju odsustvo sa posla kako bi brinuli o svojoj deci.
9) PRACTICAL ENGLISH: Episode 2 A <i>difficult celebrity</i>	1) američki grad Njujork i britanski grad London	/	/
10) Failure or success?	1) filmovi o Džeјmsu Bondu, 2) uređaj ajpod (<i>ipod</i>).	1) plesanje salse u Ekvadoru, 2) učenje japanskog jezika i pominjanje japanskih mangi.	/

11) Modern manners	1) tekst o pravilniku lepog ponašanja objavljenom u Velikoj Britaniji.	1) priča o englesko-ruskom bračnom paru.	1) pitanja o tome kako bi učenikovi sunarodnici reagovali na dati pravilnik, 2) diskusija o tome da li bi u učeničkoj zemlji rekli domaćici da je hrana loša.
12) REVISE & CHECK 3&4: In the street; Short films <i>Boris Bikes</i>	1) tekst o njujorškoj filharmoniji.	/	/
13) Sporting superstitions	1) tekst o teniserima Sereni Vilijams, Endiju Mariju i fudbalskom klubu Totenhem, 2) crtani film <i>Teletabisi</i> .	1) fudbaleri Dijego Maradona i Leo Mesi.	1) pitanja o sportovima i sportskim aktivnostima učenika, 2) tekst o teniseru Goranu Ivaniševiću.
14) Love at Exit 19	1) američke znamenitosti (Carnegie Hall, New York City Thruway), 2) njujorški Jenkiji, 3) film <i>Cool Runings</i> .	1) kompozitori Đakomo Pučini i Đuzepe Verdi, 2) japanski automobil <i>Toyota Corolla</i> , 3) opera <i>La Boheme</i> .	/
15) PRACTICAL ENGLISH: Episode 3 <i>Old friends</i>	/	/	/

16) Shot on location	<p>1) anglofone znamenitosti (Highclere Castle, Cortlandt Alley, Christ Church College, Chinatown in Manhattan),</p> <p>2) serije i filmovi (Downtown Abbey, Crocodile Dundee, Men in Black 3, Blue Bloods, Boardwalk Empire, NYPD Blue, Law and Order, Harry Potter movies),</p> <p>3) roman <i>Alisa u zemlji čuda</i> Luisa Kerola.</p>	<p>1) faraon Tutankamon.</p>	<p>1) diskusija o tome da li učenik više voli da gleda domaće ili strane filmove.</p>
17) Judging by appearances	<p>1) društvene mreže Fejsbuk (<i>Facebook</i>) i Tviter (<i>Twitter</i>),</p> <p>2) britanska pevačica Suzan Bojl i takmičenje <i>Ja imam talenat</i>,</p> <p>3) Univerzitet Princeton.</p>	<p>/</p>	<p>1) diskusija o diskriminaciji na osnovu fizičkog izgleda.</p>
18) REVISE & CHECK 5&6: In the street; Short films Iconic film locations	<p>1) fudbalski klubovi Čelsi i Arsenal,</p> <p>2) američki film <i>Prljavi pes</i>.</p>	<p>1) fudbalski klub Real Madrid,</p> <p>2) Kristofer Kolumbo.</p>	<p>1) diskusija o sujeverjima u učenikovoj zemlji.</p>
19) Extraordinary school for boys	<p>1) pitanja o britanskom kralju Henriju XIII i romanu Čarlsa Dikensa <i>Dejvid Koperfeld</i>,</p> <p>2) Univerzitet u Harvardu.</p>	<p>1) kineski koncept <i>Tiger Mother</i>.</p>	<p>1) pitanja o učenikovom obrazovanju i karakteristikama obrazovnog sistema.</p>

20) Ideal home	1) gradovi Montreal (Kanada) i Melburn (Australija).	1) gradovi Napulj (Italija) i Valensija (Španija), 2) Petar Iljič Čajkovski i njegova <i>Šesta simfonija</i> , 3) Oktobarska revolucija.	/
21) PRACTICAL ENGLISH: Episode 4 Boys' night out	/	/	/
22) Sell and tell	1) <i>Apple Macbook pro</i> laptop, 2) američka prodavnica nakita <i>Tifani</i> . 3) aerodrom Hitrou.	1) nemački brend automobila <i>Folkswagen</i> , 2) italijanski kompozitor Antonio Vivaldi.	/
23) What's the right job for you?	1) britanska emisija <i>Dragon's Den</i> , 2) britanski zamak Vindzor.	/	/
24) REVISE & CHECK 7&8: In the street; Short films Trinity College, Dublin	1) Univerzitet Triniti u Dablinu, 2) gradovi Oksford (Velika Britanija) i Vašington (Sjedinjene Američke Države).	/	/
25) Lucky encounters	1) engleski gradovi Lids, Piterboro i Mančester, 2) grupa Bitlsi, 3) Bil Gejts.	1) Južna Koreja i Švedska, 2) grad Fukuoka (Japan) i moneta jen, 3) Dalaj Lama.	/
26) Too much information!	1) pretraživač Gugl (<i>Google</i>).	/	/
27) PRACTICAL ENGLISH: Episode 5 Unexpected events	1) američki gradovi Njujork i Boston.	/	/

28) Modern icons	1) Stiv Džobs i Stiven Vozniak, 2) gradovi Njujork, San Francisko i Teksas, 3) kompanije <i>Pikсар</i> , <i>Epl</i> i <i>Hjulet-Pakard</i> , 4) Silicijumska dolina.	1) grad Hong Kong.	1) diskusija o arhitektonskim dostignućima u učenikovoj zemlji.
29) Two murder mysteries	1) tekst o Džeku Trboseku, 2) grad London (Engleska), 3) Scotland Yard policijska uprava, 4) princ Albert.	/	1) diskusija o popularnim serijama i filmovima u učenikovoj zemlji.
30) REVISE & CHECK 9&10: In the street; Short films <i>The Hound of the Baskervilles</i>	1) Novi Zeland i Ostrvo Vajt, 2) Bob Dilan i njegova pesma <i>North Country Blues</i> , 3) modni kreator Aleksandar Mekvin.	1) slika <i>Mona Liza</i> Leonarda da Vinčija.	/

Tabela 2. Kulturološki elementi u udžbeniku *English File*

Tabela prikazuje elemente triju kultura koji se javljaju u odabranoj publikaciji. U nastavku rada prilažemo, najpre, tabelarni prikaz zastupljenosti navedenih kategorija, a potom i procentni inventar međunarodne kulture koja se može raščlaniti na konkretnije potkategorije:

Tip kulture	Udeo kulturoloških elemenata
Anglofona kultura	47%
Međunarodna kultura	28%
Domaća (lokalna) kultura	25%

Tabela 3. Udeo kulturoloških elemenata

Tip međunarodne kulture	Udeo kulturoloških elemenata
Italijanska kultura	23%
Španska kultura	19%
Japanska kultura	11%
Kineska kultura	7%
Nemačka kultura	7%
Portugalska kultura	7%
Ruska kultura	7%
Južnokorejska kultura	4%
Ekvadorska kultura	4%
Indijska kultura	4%
Švedska kultura	4%
Afrička kultura	3%
Francuska kultura	3%

Tabela 4. Udeo međunarodnih kulturoloških elemenata

Gorenavedeni tabelarni prikazi ilustruju udeo prisutnosti kulturoloških elemenata u udžbeniku *English File: Intermediate Student's Book*. Na osnovu podataka iz prve tabele uvidamo da u datoj publikaciji dominira anglofona kultura sa udelom od 47%, dok su ostale potkategorije slabije zastupljene. Međunarodna kultura – prikazana potonjom tabelom – predstavlja približno trećinu ilustrativnih eksponenata (28%), gde preferencije idu u korist romanskih jezika – italijanskom (23%) i španskom (19%). Udžbenik je napravljen za međunarodno tržište, te je shodno tome u publikaciji postavljeno dosta univerzalnih pitanja kako bi učenik kroz diskusiju sa nastavnikom pravio paralele između svoje matične kulture i kulture ciljnog jezika. Imajući u vidu procenat kulturoloških elemenata, uviđaju se tendencije ka promovisanju anglofone, a potom i romanskih kultura, dok su ostali kulturološki sadržaji zastupljeni u znatno slabijem postotku. Sledstveno dobijenim rezultatima, može se tvrditi da udžbenik pokazuje predispozicije za razvoj interkulturene kompetencije vezane za anglofoni sadržaj, ali se moraju načiniti inovacije kako bi se u nastavu uključili kulturno heterogeni tekstovi koji bi učenika približili tradiciji koja znatno odstupa od njeve. Na taj način učenici mogu postati interkultureno kompetentni govornici.

4.2. Rezultati analize udžbenika: interkulturalnost udžbenika *English File*

U prethodnom odeljku prikazali smo znatan udeo kulturoloških elemenata u publikaciji *English File*. Primenom Sobkovjakove skale od deset zadataka pokušali smo da zaključimo da li način prezentovanja datih ilustrativnih eksponenata dovodi do razvoja interkulturene kompetencije. Tabelu dajemo u nastavku.

Tip zadatka	Broj zadataka
Proučavanje strane kulture	86 ilustrativnih eksponenata ⁵
Etnografski projekti	/
Upoređivanje kultura	1 ilustrativni eksponent ⁶
„Kritički incident”	/
Razvijanje sociokulturoloških i pragmatičkih veština učenika	/
Proučavanje kulture učenika	17 ilustrativnih eksponenata
Razmatranje vrednosti, stavova i uverenja	8 ilustrativnih eksponenata ⁷
Proučavanje neverbalne komunikacije	/
Tumačenje vizuelnih i verbalnih kulturoloških reprezentacija	/
Posredovanje u sukobu	/

Tabela 5. Interkulturološka vežbanja u udžbeniku *English File*

Dati tabelarni prikaz predstavlja kvantitativni pregled vežbanja koja mogu dovesti do razvoja interkulturene kompetencije učenika. Zaključujemo da najveći broj primera predstavlja instance o proučavanju strane (anglofone i međunarodne) kulture, dok se diskusija o lokalnoj kulturi učenika javlja u 80% slabijem obimu. Treba istaći i da polovičan udeo lokalne kulture (8 instanci) pokreće diskusiju o sistemima vrednosti, što može rezultirati učenikovom spoznajom o varijabilnosti date kategorije u različitim kulturnim područjima. Ipak, kako ostali tipovi vežbanja

⁵ Datom kategorijom obuhvatili smo anglofone i međunarodne elemente.

⁶ Dati ilustrativni eksponent ekscerpiran je iz lekcije *Practical English: a difficult celebrity*, gde se od učenika očekuje da uporedi njujorške i londonske konobare. Ipak, kako u našem istraživanju britansku i američku kulturu posmatramo sveobuhvatno kao anglofone predstavnike, ovu pojavu zanemarujemo.

⁷ Svi ilustrativni eksponenti predstavljaju diskusiju o učenikovoju lokalnoj kulturi (v. Tabelu 2. i nastavne jedinice jedan, dva, četiri, osam, jedanaest, sedamnaest i devetnaest).

nisu zabeleženi u odabranoj publikaciji, može se tvrditi da udžbenik *English File* nije pogodan za razvoj interkulturene kompetencije, jer od deset priloženih tipova zadataka, u udžbeniku pronalazimo samo tri, što ne čini trećinu selektovanih kriterijuma.

Predstavivši najpre kvantitativne rezultate zastupljenosti kulturoloških elemenata, a potom i njihovu klasifikaciju prema Sobkovjakovom kriterijumu, u narednom odeljku prilažemo i diskusiju o postavljenim hipotezama.

5. DISKUSIJA

Analitički postupak našeg istraživanja sadrži dve komplementarne celine, tako će i diskusija o dobijenim rezultatima biti podeljena na dva dela. Naime, u prvom pododeljku diskutovaćemo o hipotezama vezanim za udeo kulturoloških elemenata, dok će drugi pododeljak sadržati informacije o interkulturalnosti odabrane korpusne materije.

5.1. Udeo prisutnosti kulturoloških elemenata

Prvi cilj našeg istraživanja bio je utvrđivanje udela prisutnosti kulturoloških elemenata kako bismo utvrdili da li maternji govornik srpskog jezika, pomoću datog udžbenika, može razviti interkulturenu kompetenciju. Sledstveno datom razmatranju, formirali smo dve hipoteze koje u nastavku ponavljamo:

- 1) U odabranoj publikaciji anglofoni elementi kulture pokazuju primat u odnosu na ostale kulturološke elemente.

Kvantitativnom metodom utvrdili smo da se u analiziranom udžbeniku kulturološka pristrasnost pokazuje prema elementima anglofone kulture, dok manji udeo zauzimaju italijanska i španska kultura. Kako je dati udžbenik namenjen širokom nastavnom tržištu, ova situacija je delimično i opravdana, jer italijanski i španski jezik govori znatan udeo svetske populacije. Tako udžbenik pokazuje predispozicije ka razvoju srpsko-anglofone i, donekle, srpsko-romanske interkulturene kompetencije, ali su učeniku za razumevanje drugih kultura potrebni dodatni nastavni materijali.

Druga hipoteza predstavlja usmerenje na konkretnu kategoriju – lokalnu kulturu učenika, koja takođe predstavlja bitan aspekt u razvoju interkulturene kompetencije, jer prema Sobkovjakovim kriterijumima, učenik mora praviti paralele između dvaju kultura. Drugu hipotezu navodimo u nastavku:

2) U udžbeniku nećemo pronaći maternju kulturu učenika.

Iako elementi domaće (lokalne) kulture nisu inkorporirani u tekstove nastavnih jedinica⁸, diskusija o učenikovoj matičnoj kulturi podstaknuta je kroz pitanja vezana za nastavu govorenja. Postavljanjem pitanja tokom obrade nastavne jedinice, nastavnik je u mogućnosti da podstakne učenike na razmišljanje i pravljenje paralela između njihove matične i ciljne kulture. Ovakve diskusije i razmišljanja bi rezultirali spoznavanjem sličnosti i razlika između različitih kultura, odnosno razvijanjem interkulturene kompetencije. Poređenjem dobijenih rezultata sa prethodnim istraživanjima iz ovog domena, uočili smo komplementarne nalaze. Suzić (Suzić 2021: 129), analizirajući udžbenik za engleski jezik *Pioneer*, uvida identičnu situaciju kao i u udžbeniku *English File*. Naime, lokalna kultura u datoj publikaciji nije predstavljena eksplicitno kroz tekstove nastavnih jedinica, već je diskusija o učenikovoj matičnoj kulturi podstaknuta vežbama govorenja. Sobkovjak (Sobkowiak 2015: 800) na korpusnoj materiji od dvadeset udžbenika engleskog jezika pronalazi svega 51 ilustrativni eksponent. Uz opisani deficit elemenata lokalne kulture, autor ističe i tvrdnju da su zabeleženi elementi površinski predstavljeni, što se može odnositi i na korpusnu materiju našega rada, u kojoj su sporadično postavljena pitanja o lokalnoj kulturi učenika sa ciljem povezivanja diskusije sa obrađenim gradivom. Tabela 2. pokazuje da je diskusija podstaknuta postavljanjem jednog univerzalnog pitanja – što je za razvijanje interkulturene kompetencije nedovoljno – te je zadatak nastavnika da osmisli dodatna pitanja ili propratni materijal koji bi produbio učenikovu svest o kulturološkim razlikama.

5.2. Interkulturalnost udžbenika *English File*

Kako bi učenik razvio interkulturalnu kompetenciju, neophodno je da udžbenik engleskog jezika sadrži širok spektar kulturološki orijentisanih zadataka. Sobkovjak (Sobkowiak 2015: 797) formira i razvija skalu od deset zadataka čija implementacija postepeno razvija učenikovu svest o kulturološkom diverzitetu, te metodom analize sadržaja, proučava udžbenike u potrazi za zadacima. Korpusnu

⁸ Izuzetak jeste izolovani primer prisutan u trinaestoj nastavnoj jedinici u kojoj se pominje teniser Goran Ivanišević.

materiju datog istraživanja čini dvadeset udžbenika⁹ engleskog jezika, a rezultati pokazuju da upotreba udžbenika nije dovoljna za razvoj interkulturalne kompetencije. Sobkovjakove (Sobkowiak 2015: 799) sumirane rezultate navodimo u nastavku.

Tip zadatka	Broj zadataka
Proučavanje strane kulture	98 ilustrativnih eksponenata
Etnografski projekti	/
Upoređivanje kultura	21 ilustrativni eksponent
„Kritički incident”	/
Razvijanje sociokulturoloških i pragmatičkih veština učenika	/
Proučavanje učenikove kulture	51 ilustrativni eksponent
Razmatranje vrednosti, stavova i uverenja	11 ilustrativnih eksponenata
Proučavanje neverbalne komunikacije	2 ilustrativna eksponenta
Tumačenje vizuelnih i verbalnih kulturoloških reprezentacija	5 ilustrativnih eksponenata
Posredovanje u sukobu	/
Ukupno	188 ilustrativnih eksponenata

Tabela 6. Sobkovjakova analiza interkulturalnosti udžbenika engleskog jezika

Imajući u vidu datu klasifikaciju, želeli smo da ispitamo da li će rezultati analize udžbenika *English File* biti u saglasju sa prethodnim istraživanjima. Kako je uzorak gorepomenutog istraživanja obiman, formirali smo sledeću hipotezu, koju, numeričke konzistencije radi, navodimo pod rednim brojem tri:

- 3) Dati udžbenik nije dovoljan izvor za razvoj interkulturalne kompetencije.

Podaci u Tabeli 5. našeg istraživanja datu hipotezu potvrđuju. Naime, najveći broj zadataka udžbenika *English File* površno obrađuje stranu (anglofonu i međunarodnu) kulturu, koja je preko vežbi govorenja povezana sa maternjom

⁹ Sobkovjak u korpus svog istraživanja uključuje sledeće udžbenike: *New Matura Explorer (Elementary, Pre-intermediate, Intermediate, Upper-intermediate)*, *New Matura Solutions (Elementary, Pre-intermediate, Intermediate, Upper-intermediate)*, *Matura Prime Time Plus (Elementary, Pre-intermediate, Intermediate, Upper-intermediate)*, *New English File (Elementary, Pre-intermediate, Intermediate, Upper-intermediate)*, *Oxford Matura Trainer (Elementary, Pre-intermediate, Ordinary, Advanced)*.

kulturom učenika. Ostali kriterijumi za razvoj interkulturene kompetencije – poput etnografskog projekta i „kritičkog incidenta” – nisu zabeleženi u pomenutoj publikaciji. Prema Sobkovjaku (Sobkowiak 2015: 799) ovi tipovi vežbanja jesu od izuzetne važnosti za interkulturene studije, jer doprinose podrobnoj analizi različitih kultura i pružaju moguća rešenja za razrešenje konfliktnih situacija.

Pragmatički aspekt komunikacije, u koji spada i neverbalna komunikacija, takođe, nije obrađivan u analiziranom udžbeniku. Kako je pragmatika bitna za sociokulturološku komponentu interkulturene kompetencije, rezultati pokazuju da učenik uz pomoć udžbenika neće razviti ovu sposobnost, već je zadatak nastavnika da uz materijale ili usmenu komunikaciju dodatno osvetli ovaj kriterijum.

Naposletku, treba spomenuti i da neznatan broj univerzalnih pitanja razmatra sisteme vrednosti učenikove matične kulture (v. Tabelu 5, sedmi kriterijum). Međutim, postavljena pitanja uzimaju u obzir izričito maternju kulturu učenika bez ikakvih upliva u kontrastiranje matične i ciljne kulture. Učenici nisu u stanju da uoče kulturološke varijabilnosti, a bez toga se ne mogu osposobiti za interkulturenu komunikaciju. Sledstveno tome, zadatak nastavnika je da kroz diskusiju podstakne učenike na poređenje priloženog materijala i učenikovog okruženja.

6. ZAKLJUČNE NAPOMENE

Kvantitativnom analizom prikazali smo procentni inventar triju kategorija – anglofone, međunarodne i domaće (lokalne) kulture. Ustanovili smo da znatan primat nad ostalim klasama pokazuje anglofona kultura sa udelom od 47% prisustva u navedenim nastavnim jedinicama. Međunarodna kultura prisutna je duplo manje, a preferencije idu u korist romanskih jezika (italijanski i španski). Kao što smo već napomenuli, udžbenik je napravljen za međunarodno tržište, te su, u skladu da time, u publikaciji postavljena univerzalna pitanja kako bi učenik kroz diskusiju sa nastavnikom pravio paralele između svoje matične kulture i kulture ciljnog jezika. Visoki procenti pokazuju prisustvo tendencija ka promovisanju anglofone, a potom i romanskih kultura, dok su ostali kulturološki sadržaji slabije zastupljeni.

Upotreba metode kvantitativnog tipa trebalo je da ispita sledeće – da li bogat kulturološki sadržaj nužno doprinosi razvoju interkulturene kompetencije. Kao metodološku aparaturu upotrebili smo Sobkovjakovu listu od deset tipova vežbanja, koja doprinose razvoju interkultureno kompetentnog govornika. Zaključili smo da su zabeleženi kulturološki elementi samo površinski predstavljeni, te da udžbenik ne produbljuje diskusiju o različitim kulturnim obeležjima. Kako

kreiranje nove verzije udžbenika nije u moći nastavnika, impliciramo da predavač treba na časove sporadično da donosi hendaute o manje istraženim kulturama i tradicijama i postavlja dodatna pitanja o kulturološkom diverzitetu različitih društvenih grupa, a sve u cilju unapređenja nastavne prakse.

LITERATURA

- Ahmed, S. (2016). An Evaluation of Effective Communication Skills Coursebook. *Advances in Language and Literary Studies* 7(3): 57–70.
- Bennett, J. (2009). Cultivating Intercultural Competence: A Process Perspective, in *The SAGE Handbook of Intercultural Competence*, ed. D. Deardorff (Los Angeles: SAGE Publications): 121–141.
- Brown, H. (2000). *Teaching by Principles: An Interactive Approach to Language Pedagogy* (2nd ed.). New York: Pearson Education.
- Byram, M. (1977). *Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence*. Bristol: Multilingual Matters.
- Byram, M. (2009). Intercultural Competence in Foreign Languages, in *The SAGE Handbook of Intercultural Competence*, ed. D. Deardorff (Los Angeles: SAGE Publications): 321–333.
- Byram M., Zarate G. (1994). *Definitions, objectives and assessment of sociocultural competence*. Strasbourg: Council of Europe.
- Byrd, P. (2001). Textbooks: Evaluation for Selection and Analysis for Implementation, in *Teaching English as a Second or Foreign Language* (3rd ed.), ed. M. Celce-Murcia (Boston: Heinle & Heinle): 415–427.
- Celce-Murcia, M. (2001). Language Teaching Approaches: An Overview, in *Teaching English as a Second or Foreign Language* (3rd ed.), ed. M. Celce-Murcia (Boston: Heinle & Heinle): 3–11.
- Cook, G. (2003). *Applied Linguistics*. Oxford: Oxford University Press.
- Cunnigsworth, A. (1995). *Choosing Your Coursebook*. Oxford: Macmillan Education.
- Cushner, K., Mahon, J. (2009). Intercultural Competence in Teacher Education, in *The SAGE Handbook of Intercultural Competence*, ed. D. Deardorff (Los Angeles: SAGE Publications): 304–321.
- Daoud, M., Celce-Mercia, M. (1979). Selecting and Evaluating a Textbook, in *Teaching English as a Second or Foreign Language*, eds. M. Celce-Mercia & I. McIntosh (New York: Newbury House): 302–307.

- Dumas, P. (2006). *Textbook and Instructional Materials Adoption Policy and Procedures*. The United States: Pacific Resources for Education and Learning.
- Fukkink, R. (2010). Missing pages? A study of textbooks for Dutch early childhood teacher education. *Teaching and Teacher Education* 26(3): 371–376.
- Gazden, C. (2011). Dell Hymes's Construct of "Communicative Competence". *Anthropology & Education* 42(4): 364–369.
- Haycraft, J. (1986). *An Introduction to English Language Teaching (Revised Impression)*. England: Longman.
- Hymes, D. (1972). On Communicative Competence, in *Sociolinguistics: Selected Readings*, eds. J. B. Pride & J. Holmes (London: Penguin): 269–293.
- King, M., Baxter Magolda, B. (2005). A developmental model of intercultural maturity. *Journal of College Student Development* 36: 161–180.
- Latham-Koenig C., Oxenden, C. (2013). *English File: Intermediate Student's Book* (3rd ed.). Oxford: Oxford University Press.
- Littlejohn, A. (2011). The analysis of language teaching materials: Inside the Trojan Horse, in *Materials development in language teaching*, ed. B. Tomlinson (Cambridge: Cambridge University Press): 179–211.
- Milenković, B. (2016). *Komunikativni pristup u savladavanju veštine pisanja na engleskom jeziku kod studenata anglistike na osnovnim akademskim studijama: doktorska disertacija*. Kragujevac: Filološko-umetnički fakultet.
- Mukundan, J., Nimehchisalem, V. (2012). Evaluative Criteria of an English Language Textbook Evaluation Checklist. *Journal of Language Teaching and Research* 3(6): 1128–1134.
- Sobkowiak, P. (2015). Developing Students' Intercultural Competence in Foreign Language Textbooks. *US-China Education Review B* 5(12): 794–805.
- Stevens, P. (1977). *New Orientations in the Teaching of English*. Oxford: Oxford University Press.
- Suzić, R. (2021). Analiza sadržaja i elemenata kulture u udžbeniku za engleski jezik *Pioneer*, *Методички видици* 12: 121–132.
- Witol, S. (2017). TEFL, TESL and TESOL: What's the Difference?. Pristupljeno 21. 5. 2022. URL: <<http://tesol.wdw.utoronto.ca/tefl-tesl-and-tesol-whats-the-difference/>>.

Marija Ž. Nenadić
University of Kragujevac
Faculty of Philology and Arts
Center for Scientific Research

TEXTBOOK ANALYSIS OF *ENGLISH FILE (INTERMEDIATE)*: THE
INTERCULTURAL CRITERION

Summary

Contemporary social trends often require international communication among different social groups, so teaching intercultural competence should start from the earliest age of life. The textbook, as the primary teaching tool for teaching a foreign language, should be structured in such a way that, in addition to language competence, the population being taught also develops intercultural ability. In our paper, by applying Brown's (2000) sociolinguistic criterion and Sobkowiak's (2015) ten exercise types, we evaluate one such illustrative exponent – the textbook *English File: Intermediate Student's Book* (2013) – which is used in Serbian schools to achieve the B2 level of language performance. By applying the quantitative method, we endeavor to determine the share of different cultural elements and whether the way they are presented in a given textbook can lead to the development of intercultural competence. The research results showed that Anglophone culture prevails, representing almost half of the selected corpus, while the other subcategories have a smaller share. International culture makes up approximately a third of illustrative exponents (28%), with preferences being in favor of Romance languages – Italian (23%) and Spanish (19%). As a result of the obtained statistics, it can be argued that the selected textbook shows predispositions for the development of intercultural competence between speakers from Serbian and Anglo-American regions. Furthermore, we examined whether abundant cultural content necessarily contributes to the development of intercultural competence. As a methodological tool, we used Sobkowiak's list of ten exercise types that contribute to the development of interculturally competent speakers, inferring that the excerpted cultural elements are superficially presented. Therefore, we can conclude that the selected material does not contribute to the development of intercultural competence.

Key words: English as a Foreign Language, *English File*, B2 language level, communicative competence, intercultural competence.

Primljeno: 18. 7. 2022.

Prihvaćeno: 21. 9. 2022.